

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Ս. ՍԵՂԲԵՍՏՐՈՍԻ

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ¹ ՍՈԿՐԱՏՍ

Ըստ Հռովմայեցոց նահանգին, և պիսկոպոսաց և քաջաշուքաց և որ 'ի նոյն յարմարին քանք արքոց և անարքոց, զոր քաջայայտե պատմուք թիան :

ՍԵՂԷՆ ՍԵՂԵԽԱՏՐՈՍԻ պատմութեան արասցուք, որ կոչեցաւ յաթոռ հայրապետութեան Պետրոսի և Պաւլոսի մեծի քաղաքին Հռովմայ, որ յուրս առնէ պատմութեան 'ի Հռովմայ զնորա առաքինութիւնս, այլ զհայրապետաց և զվկայից և զսոստովանողաց դարանց և զվանանց, որք արհացան ընդդէմ հաւածչացն յաղագս Քրիստոսի հաւատոցն. որ և յայլ քաղաքս ևս յականաւորս յայտին են, յԱղե-

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

ΣΙΑΒΕΣΤΡΟΥ

Επισκόπου Ρώμης τῆς μεγάλης.

Ευσέβιος¹ ὁ Παμφίλου, τὴν ἐκκλησιαστικὴν συγγραφὴν ἱστορίαν, παραλέλοιπεν ἑκατέρωσιν ταῦτα εἰπεῖν ὅπερ ἐν ἄλλοις συντάγμασιν ἔφρασεν. Ἐνέθεικεν γάρ ἑνδεκα λόγους τὰ παθήματα ὁλεθρὰ τοῦ ἐν πασαις ταῖς ἐπαρχίαις ἀθλησάντων μαρτύρων, καὶ ἐπισκόπων, καὶ ὁμολογητῶν οἱ μὴ ἀλλὰ καὶ γυναικῶν παρθένων, ὅσαι ἀνδρείῳ φρονήματι διὰ τὸν δεσπότην ἠγωνήσαντο Χριστὸν, ἀνεγράφατο· καὶ οὗτος μόνος τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ καθεξῆς τὰ παθήματα κατὰ τάξιν ἐξηγήσατο.

1. Գիտեալու ենք, որ ոչ Սեղեխատրոսի վարաց յուսարէն ընտարէն թարգմանուած, և ոչ ալ տնոր կը պատշաճի. ալ իսկ թարգմանին իր կողմէն յերկրած է՝ Սեղեխատրոսի վարքը Սոկրատայ պատմութեան սկիզբը զեւտեղելու դիտմամբ, պահելով միայն « Պատմութեան Սոկրատայ » երկու բառերը, որոնք կը պատմեն իբր խորագիր Սոկ. Սոկրատի կոսի պատմապատմութեան վրայ :

Գրութեանն ներկայացուցիչ լըոր զըլագիր ունենք մեր Ձեռագրատան մէջ, այն է Ա. թիւ 781, Բ. թիւ 788, Գ. թիւ 767, և Գ. թիւ 693 : Առաջին օրինակը գրուած է 'ի թուին ԲՆԳ 'ի Կոստանդնուպոլսոյ, ձեռամբ

1. Գրութեանի այս Յառաջաբանս, որ հոգեբնէն բարոյսին տարբեր է, և Եւսեբիոս Պամփիլիսացոյն գործիս իմ կ'ընծայէ Սեղեխատրոսի վարքը, Մուլթրիւսին ինչ ձեռագրին մէջ իսկ կը պահուի : Կոմսիֆիլոսոս¹ աւրիշ Արքեպիսկոպոս ձեռագրէ մ'առնելով աղբիւրսն է առաջ : Եւսեբիոսը առաջին Սոկրատայ համապատասխանութեան նման են : Ուստի մեղ պնդէս կ'երեւի, թէ առնաւոր զերէն՝ կամ Սոկրատայ այն տողերը մեկնաբան հելլով՝ կը զեն զԵւսեբիոս հեղինակ Սեղեխատրոսի վարքս : և վկայաբանութեան, և կամ ունեցած է ուրիշ նշանակի աղբիւր մի, որ անձնաւոր էր Մուլթրիւսին ձեռագրի առնաւորին :

կանգր, և յՍնտիդ, և յԵփեսոս, և յԵրուսաղեմ՝ 1, և 'ի Կոստանդնուպօլիս: Վասն որոյ զնոյն ինքն զբռնելի այրն Աստուծոյ բարեխաւս ունելով առ Տէր, ոչ վարկպարագի յարդարել զպատմութիւնս այլ ստուգութեամբ և ճշմարտութեամբ, 'ի Հոգւոյն Սրբոյ առաջնորդել ինձ, ըստ իմումս կարի կարգեցից զպատմութիւնս, որքան իցէ աւելապարագայն:

Մաղաքիպի: Գ. օրինակը գրուած է 'ի Է. Պոլս, յամբ Տեառն 1732, անանուն գրէ: Դ. և հետագոյն օրինակն անթուակաւն է. բայց ժող դարուն գրուած է՝ Երեմի: Սրա գրութիւնն սրտի որ գեղեցիկ բուրգիբ է, սաւկան ուղղագրութեան մասին յոյժ սխալագիր: Բ. օրինակը բուրգովին նոր է, որս ինքն է յամբ Տեառն 1838. Գ. օրինակի վրայն յէն գաղափարուած է՝ յԱրիցխա, 'ի վանս, անն մերում:

Մեր գրագրաց ընծայածն է Իւլիոսը կամ Կամառոս թարգմանութիւնը իսկ առաջինը կամ ընդարձակ թարգմանութիւնը, զոր ֆ. Տէր - Մոլեհեմ (Տեա Արար. ամս. թիւ. Ա. 1893) ֆել. Տիրակացւոյ կը խմբար, ոչ միայն անկէ դարերով վերջ կըստ պէտք է որ բլլայ, այլ և ոչ իսկ խորհեացիքն անկախ, այլ մասամբ խորհեացւոյ Բ. Չ. Գիւնի և մասամբ ալ յոյն ընադրի վրայէն կըստ խումբագրութիւն մի է, — Յայտնաբեր յորինող անծանօթի մի ձեռքով: Յետեւութեան յայտնի նշաններն են անոր բանից և բառից կազմութիւնը, զորս անգրէն քիչ թէ շատ գիտցող մի կարէ իմանալ: Իսկ խորհեացիքն և յոյն ընադրէն կըստ փոխառութեանց օրինակ բլլան « ըստ Բաբելոնի մարտի », « արեւելեան կաթարքն », « Մարտիանն Բեթլէ », « ամսի » Ի. քրմաց » այլն և այլն:

Իսկ Ներսէս կամ Կոստանկան յիշատակարանն, որ կը գտնուի Սոկրատայ պատմութեան վերջ, Սեդեհարոսի վարուց թարգմանութեան հետ ընստ վերաբերութիւն չունի, թէպէտ և սխալմամբ ոմանք այլապէ կարծեցին:

1. Նախաթուոց յիշատակութեամբ ան թարգմանութիւնը մեծապէս կը տարբերի յունէն. անու զի 'ի ըսց թողեալ զՀոսէ, կը յիշէ զԵփեսոս, զԵրուսաղեմ և զԷ. Պոլս:

τούτων δὲ τῶν πόλεων, καὶ ἀποστολικῶν θρόνων τὴν ἀρχιερωσύνην ἐπεσπάσατο, τουτέστιν τῆς μεγάλης τῶν πόλεων Ῥώμης· Ἀλεξανδρείας τὲ καὶ Ἀντιοχείας, τῆς κοινῆς ἔνεκεν ωφελείας. ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοινῦν τούτων τῶν ἐπισκόπων τῶν μέχρι τοῦ δευροχρόνου δ' προῤῥηθεὶς τῇ ἑλληνικῇ συνεργάσατο γλώσσῃ· τούτου δὲ τὸν βίον, οὐκ ἐξίσχυσεν μεταφράσαι, τουτέστιν τοῦ ἁγίου Σιλβέστρου. Κύριέ

μου κύριε ἀγιώτατε καὶ μακαριώτατε
πάτερ Σίλβεστρο, δέομαι σου ἐξευμε-
νισασθαι τὸν δεσπότην Χριστὸν συν-
εγγῆσαι μοι, μήπως, τὰ τῆς παρα-
κοῆς τῶν † ἐπισήμων ἐκκλίνων, τῷ
τῆς ἀλαζονείας περιπέσω κινδύνῳ. σὺ
γάρ οἶδας, ὅτι πᾶσα μὲν μέμψεως αἰ-
τία, ἦγε ἄρα τῷ δὲ μου προσγένηται
πονήματι, τῇ ἐμῇ καταλογισθήσεται
προπετεία· πάσης δὲ κατηγορίας ἄ-
νευ δι᾿ ἀλέξις ἀκριβής, ταῖς ἱμετέrais
εἰκότως ἐπιγραφῆσεται πρὸς βέλαις.

Σίλβεστρος τοῖνον ὁ μακάριος ἐν
παιδίᾳ ὢν παρέμενε Κυρίῳ πρεσβυ-
τέρῳ· διακονίας τὲ ἅμα ἀναμαζάμε-
νος, πᾶσαν τὴν ἐξ οἰκείας βουλήσεως
φροντίδα ἐπιμελῶς ἐξεπλήρου.

Ὅθεν παραγενόμενον ἀπὸ Αὐτοκ-
χελίας ἐν ἁγίῳ Τιμόθεον, ἄνδρα ἐυ-
λαβέστατον, καὶ τὸν δεσπότην Χρι-
στὸν πεπαρρησιασμένως κηρύττοντα,
ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θαυμοῦ φιλοφρόνως
ἐξενισεν. ὁ πὲρ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ποιῇ-

Իսկ 'ի մանկութենէ տրոց ազատու
ցեալ Սեղբեստրոս, 'ի սէրն Աստու-
ծոյ եռայր հոգւով ուղղափառ հաւա-
տով և անարատ վարուք. և յառաջա-
նայր 'ի հանդէս բարեպաշտութեան
հանապազ:

Ընդ ժամանակսն ընդ այնտիկ
հաւածեալ լինէր Տէմիւս¹ և հայրա-
պետն Անտիոքայ յամբարշտացն, և
փախստեայ լինալ գայր հասանէր 'ի
Հռովմ:

Այս բանս յայտնի ելան է ոչ ժրպէս (պրիւստ) յետնութեան, այլ և թարգմանի աղետու-
թեան. վասն զի Չ դարուն երբ առաջին տն-
դամ Բուստինիանոս փոխադրեց Եփեսոսի ա-
թոսն 'ի Լ. Պօլսոս, այն ատեն վերջին եղաւ
մին 'ի պատրիարքական նախաթոսոց. որով
և Եփեսոսին ալ դադարեցաւ: Եթէ խալա-
կաց ժամանակ այնպիսի պատուաւոր տեա-
ղոս մի վերստացած է և նոյ թարգմանիչն այն
պատճառաւ նախաթոսոց մէջ կը թուէ զԵ-
փեսոս, անով անիկ կը նախադասուի թարգ-
մանութեանս յետնութիւնը: Իսկ առաջին գե-
տեմը 'ի պատմութենէ, թէ Թէոդոսո՝ է դա-
բուն վերջիւ, ինչպէս նաև ուրիշ յոյն և լա-
տին եպիսկոպոսք Եփեսոսի Էլեուքէ կամ Նո-
թաֆա (Primas) տեսչոք կը կրեն:

1. Այս եպիսկոպոս՝ երբեք չըլուած է և
առ Զենոբ Գլադացւոյ, բար եպիսկոպոս Ան-
դրէն-ցոսոյ, և Եղիսլարին չեա հաւածուած
յԱրեմուս:

Հռովմայ գետնադամաններու՝ հնազդն
Տիգրաբուլթեան մի մէջ, — այն է Է դարուն
դրուած, — զոր Թմիւս Գի Ռոստի նշանաբանէ

Եւ 'ի մտանէն Հանդիպի Սեղ-
բասորոսի, և եհարց զպատճառս
զարտեանն. պատուաւորաբար ըն-
դունէր յիւր բնակութիւնն, և առանց
երկիւղի զվարս նորա և զբարոգու-
թիւն աւետարանին՝ բազում գրուա-
տ(ե)աւք զեկուցանէր ամենեցուն: Եւ
այսպէս զտարի մի և զվեց ամիս ճըշ-
մարտութիւն Հաւատոց և վարուց ու-
սուցանէր ժողովրդեանն, կամօք Հայ-
րապետին Մելիթեոյ 1:

Եւ 2 շքադամ քաղաքացիներ 'ի մու-
րաբնէն յապառաջաշարունէն երանե-
լին Տիմոթէոս: Յայտնի չբացեալ չար՝
եւրջ 'ի ժոյս եղարժուի խաղախն, սպանա-
նել շքեանելի այրն Աստուծոյ շնորհ-
քով:

(Roma Sotter. T. I. p. 141) մակագրու-
թեամբ *Opusco'o Saliburgense*, զը յիշուի
Տիմոթէոս, — իբրեւ պատմական և նազդոյն
վկայ, — ընդ Ս. Առաքելոյն Պօղոսի և Սեղ-
բասորոսի, այսպէս. "In parte autem au-
strali civitatis (Romæ) juxta viam osten-
sem Paulus Apostolus corpore pausat et
Thimoteus episc. et martyr de quo memi-
nit liber *Silvestri*, ibidem dormit,, etc.

Այս նազդոյն յիշատակարանս՝ ոչ միայն
Տիմոթէոսի պատմական անձն ըլլալու, այլ
նոյն իսկ Սեղբասորոսի վարուց նուութեան
անժխտելի հաւաստիք մ'է: Նշանաւոր է նոյն-
պէս Չենոքոյ ըստ մասին ասոր համաձայնիլը.
սակայն կ'երևի, թէ Նուսուարիին մերոյ և կե-
սարիւց հայրապետին ընծայուած թղթոց նե-
ղինակը՝ Սեղբասորոսի վարքէն չէր ճանչնար
զնա, զի չթէն զնահատակութիւն նորա. այլ
իբրեւ կենդանի և հպլին թարգմանիլ:

1. Գ. և Գ. օրինակները Մելիթեոյ կը գրեն.
սակայն դիտելու ենք, որ ոչ Մելիթոս և ոչ
Միշիգոս կարեն լինել համաձայն յուն. Με-
τιόδης և լատ. Meltiade ձեւերուն, որք ուղիղ են
բնակեանապէս ըստ նախնեաց տառադարձու-
թեան պիտի գրուէր Մելիթոպոլս կամ Միլ-
աիապոլս: Ուրեմն հայերէն թարգմանութիւնն
այնպիսի ժամանակի մէջ՝ եղած համարելու
ենք, երբ նախնեաց տառադարձութիւնն ար-
դէն խանգարուած էր, — օտար լեզուաց և տի-
րապետութեանց սպիչեցութեան ներքեւ:

2. Թարգմանչին այս և ուրիշ յաւելուած-
ները շղագրով կը նշանակենք աստ և սլլուք:

սա. Σίλβεστρος και οὐ μόνον ἔχαιρεν
τοῦτον ὑποδεξάμενος· ἀλλὰ γὰρ πάν-
τα φόβον ἀποσεισάμενος, καὶ τὴν ἀ-
ναστροφὴν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ κήρυγ-
μα θεασάμενος, πολλοῖς ἐπαίνους
πᾶσιν παρεκατίθετο. Οὗτος τοίνυν ὁ
ἅγιος Τιμόθεος ἐπὶ ἐνιαυτὸν καὶ μῆ-
νας ῥητοὺς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χρισ-
τοῦ διδάσκων,

Բնութիւնը իւր ըմբռնեալ արկանէր 'ի բանդ, և 'ի տանջման սաստիկս յազարս Քրիստոսի հաւատոցն. որում ոչ հաւանեալ կամաց բռնաւորին, թողուլ զԱստուած, և պաշտել ըզկուս, սրով զգրուին հատեալ, և այնպէս փոխեցաւ յաշխարհէս. զորոյ զմարմինն 'ի գիրիւրի յափշտակեալ Սեղբոսորոսի 'ի ծածուկ, յիւր յապարանսն տանէր, և ազդ առնէր սուրբ հայրապետին Մելիտեոսի: Որ վաղ-վաղակի 'ի տեղին հասանէր հաւա-տարիմ ժառանգակցաւք եկեղեցւոյն:

Եւ սաղմոսիւք և աւրհնութեամբ առնդէն զսպէին զսուրբ նշխարս երա-նելոյն Տիմոթէի, մերձ 'ի հանգըստարան: Սուրբ առաքելոցն Պետրոսի և Պաւղոսի: Որ ոչ միայն անուանալից էր աշակերտին Պաւղոսի, այլ առաւել ևս էր 'ի վարս և 'ի վարդա-պետութիւնս յաղթող լիեալ, որ և վկայեաց իսկ 'ի Հռովմ քաղաքի:

Այսոցիկ այսպէս եղելոց, Կարգեալ

1. Այս յիշատակութիւնս քաջ կը համա-նայի 'ի զարու հռովմեական այն յիշատակա-րանին, զոր յառաջին իշում մէջ բերինք, 'ի ծանօթութեան անդ, ուր Տիմոթէոս ստուգելի ըլլաւ Պաւղոսի հանդուարանին քով հանգիստ կ'աւանդուի, մերձ Ոսրոն ճանապարհին: Ան-տարակոյս յիշեալ յիշատակարանը Սեղբոս-որոսի Վարդգ խմբագրութենէն վերջ պիտի եղած ըլլայ: Սակայն երբ կ'ըսէ, թէ Սեղբոս-որոս իսկ հոն թաղուեցաւ, այս կէտս ուրիշ յաղբերաց պիտէր նա կամ յաւանդութենէ. զի Սեղբոսորոսի Վարդոց մէջ և ոչ իսկ նորա մահուան յիշատակութիւն կայ:

καὶ τοῖς εἰδώλοις θύσαι μὴ βουλόμε-
νος, τρίτον αἰκισθεὶς ἅμα καὶ μαστιχ-
θεὶς, ἐκ τριῶν τιμωριῶν, τέλος τὴν
κεφαλὴν ἀπετμήθη·

οὗ τινὸς τὸ σῶμα
λαζαὸς μεσαιτάτη νυκτὶ Σίλβεστρος,
ἀρπάσας εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἀπη-
γέγκατο.

κἀκεῖσε τὸν ἅγιον Μεletιάδην τὸν ἐ-
πίσκοπον παρακαλέσας. κρατῆσαι ἐ-
ποίησεν, ὥς ἂν πάσιν τοῦτο πράξαι
τοῖς συμπεσβυτέροις καὶ διακόνις
διὰ πάσης τῆς νυκτός ἁγίαις ὑμνη-
δαῖς διανυκτερούσας, τὸ μαρτύριον
αὐτοῦ ἐνεκαίνισεν

Ελευθέρα δὲ τις γυνὴ Χρεῖστιανή, καὶ
τὸν Θεὸν φοβουμένη ὀνόματι Θεωνῆ,
κῆπον ἔχουσα γεινιάζοντα τῷ ἁγίῳ
ἀποδόστω Παύλῳ, τὴν προμνημονευ-
θέντα παρεκάλεσεν Πάπαν, ὥστε ἐ-
κείνης αὐτῆς ἀναλώμασιν ἐν τῷ αὐτῷ
κῆπῳ κτισθῆναι μαρτύριον, κἀκεῖ
ἀπὸ τοῦ κῆπῳ θείναι τοῦ ἁγίου Τιμο-
θέου τὸ σῶμα· ὅπερ γενόμενον ἰκανῶς
πάντας τοὺς Χριστιανοὺς ἐλαροποίη-
σεν· ὅψ' οὐ καὶ ὁμώνυμος Τιμοθέου
τοῦ γενομένου αὐτοῦ μαθητοῦ, πλη-
σίον αὐτοῦ κατετέθη.

Οὕτως τροβάν των τούτων, Ταρχυῖνος

